

PRE-SERVICE TURKISH LANGUAGE ARTS TEACHERS' VIEWS ON THEIR VISUAL LITERACY SKILLS¹

(TÜRKÇE ÖĞRETMENİ ADAYLARININ GÖRSEL OKURYAZARLIK BECERİLERİ
HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ)

Gamze ÇELİK²
Osman ÇEKİÇ³

ÖZET

Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle birlikte yeni okuryazarlık türlerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu çalışmanın amacı; Türkçe öğretmeni adaylarının görsel okuryazarlık konusundaki düşüncelerini değerlendirmektir. Araştırmanın örneklemini Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Türkçe öğretmenliği bölümünde 2012-2013 Güz ve Bahar döneminde okuyan 4. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama aracı görüşmedir. 6 öğretmen adayıyla görüşülmüştür. Araştırma deseni “örnek olay”dır. Görüşmeler ses kayıt cihazına kaydedilmiş ve değerlendirilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre; öğretmen adayları görsel okuryazarlık becerisinin eğitimi konusunda eksiklerin olduğu görüşündedirler. Görsel okuryazarlığın eğitimi çevremizdeki görsellerden doğru mesajları anlamamız için önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Görsel okuryazarlık, Türkçe eğitimi, görsel öğrenme, nitel araştırma.

ABSTRACT

In Modern-days, a new type of literacy come into the view along with the developing technology. Visual literacy has received much attention and importance in the literature. The purpose of this research is to evaluate student opinions about visual literacy. The study was carried out with fourth-year students attending the Department of Turkish Language Teaching at Çanakkale Onsekiz Mart University in the Fall and Spring Semesters of 2012-2013 academic year. The research follow the qualitative research paradigm and the data was collected via semi-structured one-on-one interviews with 6 pre-service Turkish teachers. Case study design was employed in the current study. Interviews recorded, transcribed, and analyzed using a qualitative data analysis program. The results of the study revealed those of pre-service Turkish teachers' opinions; availability of visual literacy education has deficiencies. Education of visual literacy is important for understanding of true meaning of messages in visual elements.

Key Words: Visual Literacy, Turkish education, visual learning, qualitative research.

¹ Bu araştırmanın ilk versiyonu Eğitim Araştırmaları Birliği (EAB) V. Uluslararası Türkiye Eğitim Araştırmaları Kongresinde (6-9 Haziran 2013) sunulmuş ve kongre kitabında yayınlanmıştır.

² Arş. Gör., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi.
E-posta: gamzecerelik@gmail.com

³ Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü.
E-posta: osmancekic@gmail.com

SUMMARY

Introduction

While the use of visual images goes back thousands of years, visual literacy, as a concept or term, is relatively new for educators. Visual literacy has gained attention as early as 1950s with the infusion of TV to our lives. The studies focusing on the effects of TV programs on behavior and knowledge has initiated a curiosity in educators to explore visual literacy (İpek, 2003). First person to use the term “visual literacy” was John Debes. Debes (1969) defined visual literacy as: “a group of vision-competencies a human being can develop by seeing and at the same time having and integrating other sensory experiences.” (International Visual Literacy Association, 2014).

In Modern-days, a new type of literacy come into the view of educational research along with the developing technology. Visual literacy has received much attention and importance in the literature. Visual images, which plays an important role in human communication, has become an integral element of individual or public communication. Furthermore, it is useful for learning environments and the interested parties, students and teachers alike. These images can aid students to easily remember the knowledge and the concepts they read or listen. (Kiper, Arslan, Kızılcı & Akgün, 2012). If such competencies are integral to human learning, it is very natural that the concept attracts the attention of education scientist.

Purpose

Social messages play an important role in today's society. The global developments, naturally, affected Turkish culture as well. Visual literacy has been used to deliver social messages, and meanings, use and understanding of these messages through the eyes of the teachers are also important. Thus, this research focuses on teacher candidates and their definition and use of visual literacy in the education profession. Specifically, the research examined visual literacy and how it was perceived by Turkish Education teacher candidates.

Method

The study used a qualitative method to explore the aforementioned questions. Because the culture is implicit, and the individuals are embedded in this culture, visible and explicit manifestations of culture are the only way to study culture. Qualitative research allows for the study of a phenomenon within its real-life context with all its elements and complexities. Conversely, experiments deliberately separate a phenomenon from its context, and surveys attempt to deal with the context by incorporating certain variables. However, their ability to study the context is still very limited. In this respect, qualitative research methods are similar to the interpretations that individuals make in their daily lives.

There are many traditions in qualitative inquiry. Cresswell (1998) defined five of these traditions: biography, phenomenology, grounded theory, ethnography,

and case study. Among these traditions of qualitative research, case study has emerged as the best fit for this study. A case study involves an examination and exploration of a system bounded by time and place. For this study, a single-case, research design is used (i.e. Turkish education teacher candidates who have taken media literacy course)

A purposeful sampling was used to identify the respondents. The participants were recruited from the school of education of a mid-sized public higher education institution. Six teacher candidates (3 female and 3 male) who have previously taken media literacy course have been selected as the participants of the study. The reason behind the purposeful sample was the idea that students who have taken the media literacy course would be more inclined to notice the effects of visual materials in learning environments and would be able to participate in the conversation (the interviews) easier than their counterparts who have not taken the course. The data was gathered through semi-structured interviews with participants. The interviews recorded, transcribed and analyzed according to emerging themes. The interviews were conducted on campus in the Fall and Spring semesters of 2012-2013 education year. During each interview, the investigators were free to explore potentially fruitful areas of questioning as interesting subjects emerged. The interview protocols were composed of semi-structured, open-ended questions. As the previous interviews were analyzed and new areas were developed, new areas of exploration were included.

Results and Discussion

The study results revealed that teacher candidates value visual literacy as a means to convey the contexts, meanings, and knowledge in Turkish lessons. The participants noted that, the use of visuals makes the lessons more interesting, less boring and helps for a more permanent learning. However, the candidates thought that the overemployment of the visuals might be overwhelming and should only be used when it's necessary. The participants noted that sometimes, such visuals go beyond being a teaching tool to becoming the main purpose of the course. They emphasized that overuse of visuals does not guarantee a higher quality education.

The results of the study is in line with the studies that were conducted in this area. In once such studies, which examined visuals on the WWW and electronic documents, Sims, O'Lerry, Cook and Butland's (2002) noted that visuals increase attention and makes the learning process less boring for the participants. Furthermore, considering Moholy's comment on visuals that "[t]he illiterate of the future will be the person ignorant of the use of the camera as well as of the pen," (Goin 2001, 363) literacy is not limited to alphabets, books, pens or notebooks. Another important point is that, the participants said that they have studied and became aware of visual literacy themselves, however they have not use such tools in teaching in a classroom as of yet. Thus, reflecting that the actual use in the classroom might be different than their current perspectives. These comments also show that teacher candidates should have more opportunities for practice and use of visual literacy in an actual classroom.

GİRİŞ

Okumak insanı geliştiren ve yaşama bakışını değiştiren bir beceridir. Geleneksel okuryazarlık sembollere anlam yüklemeyi ifade ederken, günümüzde okuryazarlık türlerinin teknolojinin gelişmesiyle birlikte çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. 21. yüzyıl bilgi çağı olarak görülmekte ve bilgi üretimi ve akışı çok hızlı bir şekilde değişmektedir. Böyle bir zamanda farklı okuryazarlık türlerinin gelişmesi ve okuryazarlığa bakışın değişmesi de kaçınılmaz bir sonuçtur.

“Görsel okuryazarlık” kavramı bir beceri olarak 2500 yıl kadar eski, bir kavram olarak bakıldığında ise 30 yıl kadar yenidir. Nitekim görsel okumanın 50’li 60’lı yıllarda, televizyonun davranış ve bilgi üzerine etkilerinin anlaşılmasıyla eğitimcilerin ilgisini çekmeye başladığı bilinmektedir (İpek, 2003). Eski çağlarda filozoflar, görsel iletişim amaçlı imgelerden yararlanmışlardır. Örneğin Aristo, anatomi ve tıp alanında gösterimlerden yararlanırken, Pisagor, Sokrat ve Plato ise matematikte geometri öğretmek için imgelerden yararlanma yoluna gitmiştir. Aristo’nun görsel okuryazarlığa ilişkin ortaya koymuş olduğu genel kavram, zaman içinde sanat ve görsel okuryazarlık kuramcıları Arnheim ve Dondis tarafından da benimsenmiş ve geliştirilmiştir (Dondis 1973’den Akt. Akçam 2006).

Çizim içeren en eski papirüs İ.Ö. 2. yüzyılın başında görülmektedir. Bu astronomi eserinde yazıların arasında burç işaretleri ve gök cismi çizimlerinin yer aldığı dikkati çekmektedir. Eserde renkli çizimler kullanılmıştır. Samoslu ressam Agatharkhos İÖ 5. yüzyılın sonunda sahne dekoru ressamlığı üzerine bir yazı yazmıştır. Doğa bilimci filozoflar arasında olan Demokritos ile Anaksagoras Samoslu Agatharkhos perspektif incelemeleri üzerine çalışmalar yapmışlardır. Söz konusu metinlerin açıklayıcı ve örnekleyici bir takım çizimler içerdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Helenistik geleneğe bağlı matematikçi ve mühendis İskenderiyeli Heron’un Mekanik adlı incelemesi 13. yüzyıldan kalma bir eserdir. Bu el yazması eserde de cihaz ve aletleri gösteren çizimler görülmektedir. Bütün bunlar eski çağlarda da yazarların eserlerinde çizimlere çokça yer verdiğini göstermektedir. Bilim adamları gerek kendi çalışmaları için, gerekse düşüncelerini aktarabilmek için resimlerden yararlanmayı uygun görmüşlerdir (Blanck, 2000).

Resimlerin kelimelerin işlevine benzer hatta kimi zaman da daha güçlü bir etkisi olduğu eski çağlardan itibaren insanoğlunun dikkatini çekmiştir. Şair François Villon, 1461 yılında “Vasiyetname” adlı değişik şiir formlarının bulunduğu uzun bir şiir yazmıştır. Annesinin isteği üzerine kaleme aldığı Meryem Ana’ya dua biçimindeki parçalardan birinde annesinin ağzından şu sözleri dile getirmiştir:

“Ben yaşlı ve yoksul bir kadını,

Bir şey bilmem; harfleri hiç sökemedim;

Bizim kilisenin manastırında

Cenneti gördüm resimlenmiş; harplar ve lavtalar ile

Cehennemi de gördüm, lanetlerin yandığı

Biri beni korkuttu; öteki mutluluk verdi.” (Villon 1854’ten akt: Manguel,

2010, s. 131).

Bu şiirden de anlaşılacağı gibi; insanlar resimleri okuyarak sayısız öykü ya da bir tane ama hiç bitmeyen bir öykü görebileceklerdir. Görsel okuryazarlığın geçmişini çok eskilere dayandırmak yanlış olmasa da son yıllarda bu becerinin geliştirilebilecek bir beceri olduğuna dikkat çekilmiştir ve görsel okuryazarlık daha çok önem kazanmıştır.

1960'lı yıllar görsel okuryazarlık kavramı konusundaki çalışmaların başladığı dönemdir. John Debes görsel okuryazarlık konusuna dikkati çeken ilk araştırmacıdır. Debes (1969)'in tanımına göre görsel okuryazarlık; "İnsanın görerek ve diğer algılama deneyimleriyle bütünleştirerek geliştirebileceği bir grup görme yetisi"dir. Debes'e göre; bir grubun görsel yetkinliklerini geliştirmesi ve bireyin gördüklerini geliştirerek diğer duyu organlarıyla bütünleşmesi görsel okuryazarlık becerisini kazanmış olmanın göstergesidir. Bu beceriyi geliştiren birey çevresindeki görsellerin verdiği mesajların altında yatan sebepleri daha iyi çözebilecektir. İletişim becerileri de gelişecek ve insan davranışlarını daha doğru ayırt edip yorumlayabilecektir (IVLA, 2014).

Köksal (2013)'a göre günümüz hız çağıdır ve resimlerin kelimelere oranla 60.000 kat daha hızlı zihinde işlendiği düşünülürse görsel okuryazarlığın önemi anlaşılacaktır. İnternet artık günümüzün olmazsa olmazları arasına girmiştir. Dolayısıyla da işaretlere, sembollere, grafiklere, renk ve resim kavramlarına odaklanan görsel okuryazarlık kavramı daha da çok önem kazanmıştır. Kuvvetli (2008) Tüzel (2010) ise okuryazarlık kavramının önceleri bazı düzeylerde okuyup yazabilme olarak tanımlanırken, şimdilerde ise bu tanımın işaret sistemi şeklindeki görsel materyalleri de, yazılı materyaller gibi anlayabilme, okuyabilme kabiliyeti olarak tanımlandığını belirtmiştir.

"İnsanlar grafiklere ve görsellere genellikle duyularıyla bakmaz ve düşünmeyi beceri haline getirmezler. Yaşamımızda son yıllarda görsellerin ilettiği mesajların bombardımanı altında kalmaktayız. Televizyon, ürün paketleri, reklamcılık, servis mesajları, web siteleri, kitap kapakları, resimler, gazeteler, video oyunları, posterler, billboardlar, tişört tasarımları ve işaretler bunların arasındadır. Bu kadar hayatımıza girmiş olmasına karşın, görsel okuryazarlık literatürde yeterince sorgulanmamıştır. Literatürde görsel okuryazarlık eğitiminin nasıl verileceği de açık bir şekilde tanımlanmamıştır." (Golubieski, 2003:32).

Anlatı, gündelik yaşamımızın vazgeçilmezleri arasındadır. Yaşamımızda önemli yere sahip olan roman, film, haber, öykü, fıkra, masal, reklam gibi metinlerin hepsi farklı anlatı türleri arasındadır. Her bir anlatı türü, anlatıyı kendine uygun olacak şekildeki araç ve yöntemlerle ortaya çıkarmaktadır. Örneğin görsel bir sanat olan sinema da bir anlatı oluştururken kamera, aydınlatma, oyunculuk, kurgu gibi kendine özgü araçları kullanarak filmin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Bunlar içinde ise en yaygın olanı kuşkusuz geleneksel anlatıdır. Geleneksel anlatıda sinema temelleri çok eski zamanlara dek giden tragedya ve edebiyattan yararlanmaktadır. Sanat dallarının birbirlerinden esinlendiği bir gerçektir. Bu nedenle görsel olanı anlayabilmek, sadece görülene değil, onun altında yatan mesajları da doğru algılayabilmek ve yorumlayabilmek için görsel okuryazarlık kavramı konusunda bilinçli olma ve bu beceriyi kullanma ihtiyacı doğmuştur (Topçu, 2012).

Bu çalışmada görsel okuryazarlık kavramının ne olduğu ve lisans düzeyindeki Türkçe derslerinde yeteri kadar uygulanıp uygulanmadığı üzerinde durulmaktadır. Günümüzde önemi giderek artan görsel okuryazarlık becerisinin nasıl algılanışı Türkçe öğretmeni adaylarının bakış açısı kullanılarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Türkçe öğretmeni adaylarının görsel okuryazarlık becerisini edinme sürecindeki durumları ve eğitimde bu konuyla ilgili karşılaşılan sorunlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

YÖNTEM

Nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı bu çalışmada, araştırma deseni örnek olay (durum çalışması), veri toplama aracı olarak görüşme kullanılmıştır.

Nitel araştırma tanımlanması zor bir kavramdır. Bu tanımlama güçlüğü birden fazla disiplinle ilgisi olan kavramların bu araştırma adı altında anılmasından ileri gelmektedir. “Kültür analizi (etnografya), “antropoloji”, “durumsal araştırma”, “kuram geliştirme”, “içerik analizi” bu kavramlardan bazılarıdır. Ancak nitel araştırmanın tanımı yapılacak olursa; “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, olguların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmalar”dır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 39).

Nitel araştırmalarda farklı gelenekler ve teknikler vardır. Cresswell (1998) bu tekniklerden beş tanesini: biyografi, fenomenoloji (olgu bilim), kuram oluşturma (grounded theory), etnografi ve durum çalışması (case study) olarak tanımlamış ve açıklamıştır. Bu teknikler arasında durum çalışması bu araştırma için en uygun olanı olarak düşünülmüş ve çalışma bu çerçevede şekillendirilmiştir. Araştırma deseni olarak seçilen örnek olay (durum çalışması); “ ‘nasıl’ ve ‘niçin’ sorularını temel alan, araştırmacının kontrol edemediği bir olgu ya da olayı derinliğine incelemesine olanak veren araştırma yöntemidir” (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 277). Bu çalışmada da görsel okuryazarlık kavramının derinlemesine incelenmesine çalışılmış ve bu amaca en uygun araştırma deseni olarak örnek olay (durum çalışması) seçilmiştir. Durum çalışmaları genellenebilir olmama ve karşılaştırmanın olmaması olmak üzere iki konuda eleştirilmiş olmalarına karşın, olguları açıklamak ve derinlemesine incelemek için en uygun yöntemlerden birisi olarak görülmüştür (Yin, 1994; Merriam, 1998; Cresswell, 1998).

Nitel çalışmalar, söylemler, olaylar ve durumlarla ilgili konularda ilk bakışta görülemeyen anlamları ortaya çıkarmada ve bunları yorumlayarak katılımcının hikâyesini okuyucuya olana en yakın şekilde aktarmada vazgeçilmezdir (Glesne, 1999). Veri toplamada kullanılan yöntemlerin de, bu anlamları ortaya çıkaracak yeterlikte olması gereklidir. Bu yüzden, görüşme, gözlem ve analiz nitel araştırmalarda önemli bir yer tutar (Merriam, 1998, s. 2). Lincoln (1985) görüşme ve gözlemi “çelişen ve çoğunlukla birbirine bağımlı gerçeklikleri yorumlayabilen ve araştırmacı ve katılımcılar arasındaki etkileşim ve iletişime karşı duyarlı, hatta bunlara dayanan” (s. 147) teknikler olarak belirtmiştir. Bu çalışmada, doğal bir ortamda görüşme yapılması, yeni bir kavram olan görsel okuryazarlık konusunda

öğretmen adaylarının görüş ve düşüncelerinin alınması için en uygun yöntem olarak görülmüştür.

Veri toplama aracı olan görüşme Stewart ve Cash (1985'den akt: Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 119)'in yaptığı tanıma göre; “önceden belirlenmiş ve ciddi bir amaç için yapılan, soru sorma ve yanıtlama tarzına dayalı karşılıklı ve etkileşimli bir iletişim sürecidir.” Görüşme yönteminde araştırmacıya esneklik sağlar. Araştırmacı aldığı yanıtlara göre yeni sorular sorabilir ya da bazı soruları geçebilir. Diğer araştırma türlerinden farklı olarak araştırmacı sürece bizzat katıldığı ve görüşme ortamında bizzat bulunduğu için, bu yöntemde yanıt alma oranı tamdır demek yanlış olmayacaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 125) Çalışmamızda bu araştırma yöntemini seçmemizin nedenlerinden bir tanesi de bu özelliğidir. Bir diğer neden ise; bu veri toplama aracıyla araştırma konumuzla ilgili derinlemesine bilgi alabilme şansımızın olmasıdır.

Katılımcılar

Tablo 1’de görüldüğü gibi; katılımcıların 3’ü erkek, 3 katılımcı ise kadın olmak üzere toplam 6 öğrencidir. Tüm katılımcılar Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği 2012-2013 öğretim yılında okuyan 4. sınıf öğrencisidir. 3 öğrenci 1. öğretimde okurken, 3 öğrenci ise ikinci öğretim öğrencisidir. 3 katılımcı 23 yaşındadır, diğerleri ise 22 yaşındadır.

3 katılımcı bölümü isteyerek seçerken, diğerleri puanından dolayı ya da tesadüf eseri bu bölüme gelmiştir. Bu bölümde okumak konusunda çok istekli olmayan katılımcılardan bir tanesi bölüme öğretmeninin tavsiyesiyle gelmiştir. Başka bir katılımcı puanından dolayı bu bölümü tercih etmiştir. Ailesi öğretmenlik mesleğini seçmesini istediği için bölümü seçen bir öğrenci bulunmaktadır. Bölüm seçiminde dikkati çeken nokta; istemeyerek bölümü ve üniversiteyi seçen öğretmen adayları okumaya başladıktan sonra seçimlerinden memnun kalmışlardır.

Tablo 1:Kişisel Bilgiler

Katılımcının Cinsiyeti	Katılımcının Yaşı	Katılımcının Mezun Olduğu Lise	Bölümü Seçimi	Tercih Sırası
1E	23	Anadolu Lisesi	İsteyerek.	9. Tercihidir.
2K	22	Anadolu Lisesi	İsteyerek.	7. Tercihidir.
3K	23	Anadolu Lisesi	İstemedem.	1. Tercihidir.
4E	22	Normal Lise	İstemedem.	3. Tercihidir.
5K	22	Anadolu Lisesi	İsteyerek	3. Tercihidir.
6E	23	Anadolu Lisesi	İstemedem.	6. Tercihidir.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının hepsi “medya okuryazarlığı” dersini aldıklarını belirtmişlerdir. Bu nedenle, görsel okuryazarlık konusunda bilgi sahibi olduklarını ifade etmişlerdir. Ancak katılımcıların bazıları bu dersi yeterli görürken, bazı katılımcılar bu konuyla ilgili daha çok çalışmanın yapılması gerektiğini düşünmektedirler. Katılımcılar fakültede aldıkları derslerde görsel okuryazarlıkla ilgili etkinlikleri uygulama fırsatı bulmuşlardır. Ancak gittikleri

okullarda bu eğitimi nasıl verecekleri konusunda henüz fikir sahibi değillerdir. Daha önce power point sunumu, metinlerde fotoğraf, resim kullanımı, bunların yorumunun yapılması gibi çalışmalar yapmış olmaları, araştırmamızla ilgili soruları daha rahat cevaplamalarında yardımcı olmuştur.

Katılımcılar seçilirken 6 kişinin de 4. sınıfta okuyan öğrenciler olmasına dikkat edilmiştir. Son sınıfta “Medya Okuryazarlığı” dersini de aldıkları için, görsel okuryazarlık hakkında bilgi düzeylerinin daha yüksek olacağı düşünülmüştür. Katılımcıların 3 kadın ve 3 erkek olması tercih edilmiştir. Katılımcılar görüşme yapmaya gönüllü olan öğretmen adaylarıdır.

Verilerin Toplanması

Görüşme nitel araştırmalarda kullanılan en yaygın veri toplama yöntemlerinden birisidir. Bireylerin tecrübelerinden ve görüşlerinden yararlanmayı sağlamada daha etkilidir. Aynı zamanda birey düşüncelerini daha rahat bir şekilde ifade etme şansına sahiptir. İletişimin en yaygın biçimi olan konuşmayı ele alması bir başka önemli özelliğidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 127). Verilerin toplanması için, araştırmacılar tarafından araştırmayı uygulamaya başlamadan önce yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Formda açık uçlu sorulara yer verilmiştir.

Araştırma için 6 öğrenciye sorulacak olan sorular önceden genel hatlarıyla belirlenmiştir. Literatür taraması yapıldıktan sonra sorular oluşturulmuştur. Öncelikle kişisel bilgileri alınan katılımcılara aşağıdaki soru modelleri yöneltilmiştir:

1. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte okuryazarlık türleri değişmekte ve çeşitlenmektedir. Bu konu ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?
2. Görsel okuryazarlığı nasıl tanımlarsınız?
3. Sizce iletişim sürecinde görsel okuryazarlık önemli midir? Neden?
4. Türkçe Öğretim Programı'nda görsel okuryazarlığa yeteri kadar yer verildiğini düşünüyor musunuz?
5. Derslerinizde görsel okuryazarlıktan nasıl yararlanmayı düşünüyorsunuz?
6. Fotoğraf, grafik, tablo gibi görsellerden Türkçe derslerinde nasıl ve ne ölçüde yararlanabileceğinizi anlatır mısınız?
7. Görsel okuryazarlıkla ilgili hiç çalışma yaptınız mı? Nasıl zorluklarla karşılaştınız?
8. Bir metin işlerken metnin daha iyi anlaşılması konusunda görselleri nasıl kullanabileceğinizi anlatır mısınız?
9. Reklamın bilinçaltımıza ilettiği mesajlar size göre her zaman doğru mudur?
10. Gelecekte Türkçe Eğitimi'nde görsel okuryazarlığın kullanımıyla ilgili öngörüleriniz nelerdir?

Kapsam geçerliliği için görüşme protokolu, alanında uzman olan 2 uzmana sunulmuş ve onların görüşleri alınmıştır. Alınan görüşler sonucunda görüşme

protokolu son halini almıştır. Görüşme yapılan öğrencilerden izin alınarak görüşmeler ses kayıt cihazına kaydedilmiştir.

Verilerin Çözülmesi

Nitel araştırmada veri analizi çeşitlilik, yaratıcılık ve aynı zamanda esneklik ifade etmektedir. Araştırmamızda nitel araştırmada kullanılan veri analizi türlerinden içerik analizinden yararlanılması uygun görülmüştür. Çünkü katılımcıların verdiği ortak cevaplardan hareket ederek, araştırma konumuzu derinlemesine incelemeye ihtiyaç duyduk. Bu analiz yöntemiyle, veriler tanımlanmaktadır ve onların içinde saklı olabilecek gerçekler ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır. Benzerlik taşıyan veriler belirli kavramlar ve temalar içinde bir araya getirilir. Son olarak, araştırmacı bunları okuyucunun anlayabileceği bir şekilde düzenleyerek yorumlamaktadır.

Nitel araştırma verileri dört aşamada analiz edilmektedir:

1. Verilerin kodlanması.
2. Temaların bulunması.
3. Kodların ve temaların düzenlenmesi.
4. Bulguların tanımlanması ve yorumlanması (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 227-228).

Katılımcılarla yapılan görüşme ses kayıt cihazına kaydedilmiştir. Daha sonra her öğrencinin cevapları dinlenmiş ve konuşmaları yazıya geçirilmiştir. Her bir öğrenci birden altıya kadar sıralanmış ve cinsiyetleri de 1K 2E vb. şeklinde belirtilmiştir. Sorulan sorular esas alınarak temalar belirlenmiştir. Benzer yanıtlar belirlenerek bunlara bağlı olarak değerlendirme yapılmıştır. Yıldırım ve Şimşek, (2008) temaların önceden belirlendiği veri analizini “betimsel analiz” olarak adlandırmışlardır. Betimsel analiz yönteminin doğasına uygun olarak, bir çerçeve oluşturulmuş, veriler bu tematik çerçeveye göre işlenmiş, bulgular tanımlanmış ve yorumlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek 2008). Görüşme formunda esas olan sorular temaları oluşturduğu için temalar altındaki kodlar her iki araştırmacı tarafından da kontrol edilmiştir. Değerlendirme sonucu konuyla ilgili olmayan cevaplar temalar içerisinde değerlendirilmemiştir. Her iki araştırmacının da fikir birliği yaptığı cevaplar tema altında belirtilmiş, bu yüzden kodlayıcı uyuşumu hesaplanmamıştır.

BULGULAR VE YORUM

Teknolojinin Okuryazarlığa Etkisi

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte okuryazarlık türleri de çeşitlenmektedir. Teknolojinin okuryazarlık üzerinde olumlu etkisi olduğunu 4 katılımcı söylerken, 2 katılımcı bu durumun hem olumlu hem de olumsuz sonuçlar doğurduğunu dile getirmiştir.

Teknolojinin okuryazarlığa olumlu etkisi olarak öğretmen adayları bilgiye kolay erişebilmenin mümkün olmasını göstermişlerdir. Eskisinden çok daha kolay bir şekilde öğrenmek istedikleri bir konu hakkında sayısız bilgiye erişebilmekte olduklarını belirtmişlerdir. Okuryazarlık türleri de çeşitlenmiştir. Görsel

okuryazarlık, çevre okuryazarlığı, medya okuryazarlığı gibi okuryazarlık türleri ortaya çıkmıştır. Sanıldığı gibi aksine okuryazarlık oranı da gittikçe artmaktadır.

“Teknolojinin gelişmesiyle birlikte hayatımıza en önemlisi internet girdi. Birçok şeyi artık internette elde edebiliyoruz.” (2K)

“Teknolojinin gelişmesiyle birlikte görsel okuryazarlığın geliştiğini düşünüyorum. Çünkü, örnek verecek olursam televizyon önceden yoktu ve artık televizyon her evde olduğu için ve bilgisayarlar her evde olduğu için nerdeyse, bunun arttığını düşünüyorum.” (3K)

“Bence teknolojinin gelişmesiyle okuryazarlık daha da çok önem kazanmaktadır. Her ne kadar denilse de okuma oranı az. Bence daha da artıyor aslında.” (4E)

“Teknolojiyle birlikte tabii birçok şeyde değişiklik meydana geliyor. Okuryazarlık deyince aklımıza hep okuma-yazma bilme geliyordu daha öncesinde. Fakat şu an bir grafik okuryazarlığı, bir çevre okuryazarlığı, bir medya okuryazarlığı bu şekilde birçok çeşidinin olduğunu farkına vardım. Bunları tabii ki teknolojiye bağlayabiliriz.” (5K)

Öğretmen adayları teknolojinin gelişmesinin okuryazarlık üzerindeki olumsuz etkisinin bilgiye ulaşma konusunda bireyleri tembelleğe sürüklediği görüşündedirler. İnternetin bilinçsizce kullanımı, insan yaşamının kalitesini düşürmektedir. Facebook, Twitter gibi sosyal medya araçları zamanımızın büyük kısmını ele geçirmiş durumdadır. Artık sanal bir dünyada yaşamaya başladığımızı söylemek yanlış olmayacaktır. Öğretmen adayları sanal bahçelerimizde domates yetiştirirken, sanal evlerimizde oturup sanal dostluklarımızla sohbet ederek yaşamayı öğrendiğimizi belirtmişlerdir.

“Teknolojinin ulaşabildiği yerlerde bu olumlu bir sonuç. Ama kırsal kesim olarak düşünüldüğünde çok etkisi yok. Şu an için bir öğrenci çok rahat ulaşabiliyor bilgilere. Ama bu biraz da tembelleği beraberinde getiriyor.” (1E)

“Bilinçli olması gerekiyor. Ben bu konuda mesela Facebook, Twitter gibi şeyler kullanmıyorum. Bilinçsizce kullanıldığını düşünüyorum çünkü. Bilgisayarda sadece derslerle alakalı, araştırmayla ilgili şeylere bakıyorum. İnternet o bakımdan işime yarıyor.” (6E)

Görsel Okuryazarlığın Tanımı

Görsel okuryazarlık, öğretmen adaylarının tanımına göre, iki önemli işleve sahiptir: birincisi aynı anda farklı duyularımıza hitap etmesi, ikincisi ise, bu şekilde öğrenmenin daha kalıcı olması.

“ Görerek ve dinleyerek aynı anda iki duyu organına hitap etmesi daha iyi olur. Çünkü öğrenme ve algılama duyu organlarına oranlandığında iki tanesi olursa daha kalıcı olur diye düşünüyorum.” (1E)

“Görsel okuryazarlığı bütün duyularımıza hitap eden bir sunum şekli olarak tanımlayabilirim. Hem görsel hem duyuşsal.” (2K)

Görsel okuryazarlığın son yıllarda teknolojinin gelişmesiyle birlikte hayatımızda önemli bir yer edindiğini belirten katılımcılar, her türlü görselin içerdiği gizli anlamların yorumlanmasının “görsel okuryazarlık” anlamına geldiğini düşünmektedirler.

“Her türlü gördüğümüz, okuduğumuz şeylerden edindiğimiz bilgiler diyebilirim.” (3K)

“Televizyondur, bilgisayardır, ipadlerdeki okuma olarak.” (4E)

“Mesela bir grafikten yola çıkalım. Orada birçok şekil söz konusudur. Fakat siz onları yorumlayamadığınız sürece sadece birkaç çizikten ibarettir. Ancak onların ne anlama geldiğini bildiğimizde, işte onların ne gibi yorumlar yapabileceğimizi ya da nerelerine bakıp da, neyi çıkartabileceğimizi bildiğimizde ancak onu anlamlandırabiliriz.” (5K)

“ Gördüklerimizin dışında görmediklerimiz de var. Reklamı yapanın, o işi yapanın bize inceden inceye aktarmak istedikleri oluyor. Bunları bilinçli şekilde izlememiz gerekiyor. Aynı şekilde doğaya da insanlara da bilinçli şekilde yaklaşmak gerekiyor. Her şey görüldüğü gibi değil demek istediğim.” (6E)

Öğretmen adaylarının yaptıkları tanımlara göre görsel okuryazarlık; bütün duyularımıza hitap eden televizyon, bilgisayar, grafik, reklamlar vb. görsel araçlardan gördüklerimiz dışında görmediklerimizi de anlamamızı sağlayan ve aslında her şeyin görüldüğü gibi olmadığına dikkat çeken bir okuryazarlık türüdür.

İletişim Sürecinde Görsel Okuryazarlık

İletişim kurarken jest ve mimiklerin kullanımından trafik işaretlerine kadar pek çok alanda görsel okuryazarlık önem taşımaktadır. Öğretmen adaylarından bazıları iletişim sürecinde görsel okuryazarlığın çok da önemli olmadığını belirtirken, derslerde önemli bir yeri olduğu üzerinde durmuşlardır. Dersin daha dikkat çekici bir şekilde anlatılabilmesi için görseller kullanılmalıdır. Çocukların dersi anlaması da böylece kolaylaşacaktır. İnsan gördüklerini zihninde daha uzun süre tutabilmektedir.

“İletişim sürecinde çok önemli değildir. Ama ders esnasında önemlidir diye düşünüyorum. Çünkü çocukların anlamasını kolaylaştırıyor.” (2K)

“Görsel olarak olduğunda delillere dayalı veya resimlerle, karşımızda gördüğümüzde daha da canlandırıcı olur. İnsan gördüğünü daha çok zihninde tutar. Bence yararlıdır.” (1E)

Öğretmen adaylarının çoğunluğu, görsel okuryazarlığın iletişimi arttırdığını düşünmektedirler. Çünkü insanların bilgi düzeylerinin yeni okuryazarlık türlerinin ortaya çıkmasıyla birlikte arttığı görülmektedir. Sosyal medyanın son yıllarda etkisinin ne kadar güçlü olduğu düşünülürse, görsellerin yaşadığımız iletişim çağındaki önemi daha kolay farkedilebilecektir.

“İletişim sürecinde önemlidir. İletişimi arttırmış da olabilir diye düşünüyorum. Çünkü daha çok şey üzerinde bilgimiz olduğu için, olmaya başladığı için daha çok şey üzerinde konuşabiliriz.” (3K)

“Günümüzde çok önemlidir. Sonuçta şuanda bütün iletişim kitle iletişim araçları üzerinden döndüğü için önemlidir.” (4E)

“Önemlidir. Hocamız bize bir tane slayt izlettirmişti. Bir makyaj öncesi, fotoşop öncesi yüzler. Daha sonra da fotoşoplanmış halleri. Sonuçta bu da bir görsel okuryazarlıktır diyebiliriz sanırım. Çünkü daha öncesi hakkında bilgi sahibi değilsin, fakat bundan yola çıkarak, sorgulayarak onun öncesinin, gerçeğinin o olmadığını farkına varabilirsin. Görsel okuryazar değilsen, birçok konuda aldanabilirsin.” (5K)

“İletişim sürecinde görsel okuryazarlık önemlidir. Karşıdaki insanı daha doğru, ne yapmak istediğini anlayabilirsek daha sağlam temelde bir iletişim süreci geçirmiş oluruz.” (6E)

İletişim sürecinde görsel okuryazarlığın önemli olduğu görüşünde olan öğretmen adayları da bulunmaktadır. Öğretmen adayları bunun nedenini; kitle iletişim araçlarının öneminin artmasına ve karşımızdaki kişiyi daha iyi anlayabilmemizde etkisi olmasına bağlamaktadır. Ayrıca gördüklerimizi anlamlandırırken, sorgulamamızı sağlaması açısından da önem taşımaktadır.

Türkçe Öğretim Programı'nda Görsel Okuryazarlık

2005 yılında yeniden düzenlenen Türkçe Öğretim Programı Yapılandırma Yaklaşım esas alınarak hazırlanmıştır. İlköğretim Türkçe Programında “görsel okuryazarlık” kazanımları yer alırken, ortaokulda böyle bir bölüm henüz bulunmamaktadır. Öğretmen adayları, programda yeterince görsel okuryazarlığa yer verilmediği görüşünde hemfikirdir. Ancak bazı öğretmen adayları öncelikle

öğretmenlerin bu konuyla ilgili kendilerini yeterli hissetmeleri gerektiği görüşündedirler.

“Yok yeteri kadar yer verilmiyor. Tek slaytlarla sağlanmaya çalışılıyor. İlk seviyelerde, ilköğretim seviyelerindeki Türkçe’de tabii ki yararlı olur.” (1E)

“Yeteri kadar yer verilip verilmemesinden ziyade buradaki konu okulda bunun yapılabilme imkânının olup olmaması, yer verilse bile öğretmen bu konuda duyarlı olmayabiliyor bazen. Önemli olan öğretmenin bunu isteyip istememesi. Yer verilirse bile öğretmen bunu kendi imkânlarıyla da başarabilir.” (2K)

Öğretmen adaylarının hepsi önemli olan konunun Türkçe Öğretim Programı’nda görsel okuryazarlığa yer verilip verilmemesinden ziyade, görsel okuryazarlık becerisini öğrencilere kazandırabilmek olduğuna dikkat çekmişlerdir. Programda resimlere, karikatürlere, renklendirmelere çok fazla yer verilmiş ancak görsel okuryazarlık becerisini öğrencilere kazandırmak konusunda eksikler bulunmaktadır. Bu konuda öğretmen adayları kendilerini geliştirmeleri gerektiğini düşünmektedirler.

“Bu alanla ilgili ayrıca bir ders olması gerektiğini düşünüyorum. Çok önem verildiğini sanmıyorum.” (3K)

“Şuanda ben 1.dönem-2.dönem olmak üzere staja gittim. Sadece 1 veya 2 derste kullanıldı yanlış hatırlamıyorsam. Onda da görsel olarak değil de, soru yansıtıp öğrencilere çözdürme şeklinde kullanıldı. Yeterli değil bence.” (4E)

“Görsellik çok fazla, resimler, karikatürler, renklendirmeler görsellik fazla ama, bu görsellik hakkında okuryazar yapmak bireyleri, bu konuda eksiklikler var.” (5K)

“Türkçe öğretimi konusunda yeteri kadar yok. Bu yüzden kendimizi geliştirmemiz yetiştirmemiz gerekiyor.” (6E)

Türkçe Derslerinde Görsel Okuryazarlık

Türkçe derslerinde görsellerden yararlanarak dersi anlatmak dikkat çekici olacaktır. Ancak görselleri kullanmak konusunda öğretmen adaylarının farklı konularda endişe taşıdıkları görülmektedir. Dersin sadece tahtayı kullanarak işlenmemesi gerektiğini, içeriğin zenginleştirilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Öğretmen adayları görsel kullanmaktan çok, önemli olanın o görsellerin öğrenciler tarafından yorumlanmasını sağlamak olduğunu belirtmişlerdir.

“Hazırlık çalışmalarında kullanabilirim. Videolar izlettirebilirim çocuklara konuyla ilgili ya da fotoğraf gösterebilirim. Bunları yorumlamalarını isteyebilirim. Hazırlık çalışmaları olarak ve ön çalışma olarak bunu yaptırabilirim. Onun dışında etkinliklerde, ders arası etkinliklerde de kullanabilirim.” (2K)

“Sunumlar yapılabilir görsel olarak öğrencilere. Sadece öğretmenin konuşmasıyla ve tahtaya bir şeyler yazmasıyla olan dersler değil de, daha içeriği zengin dersler yapılabilir.” (3K)

“Bence hayatta olan her şeyi görsel olarak sınıfa da yansıtabiliriz. Örneğin; bir gazete getirerek sınıfta güncel bir bağlantı kurabiliriz ya da bir haber.”(4E)

“Görselleri kullanmaktan ziyade görsellerin anlamlarını ve o görselleri yorumlatmayı öğretmek üzerine yoğunlaşacağım ben.” (5K)

“En önemli görsel materyal öğretmenin kendisidir. Öğretmen kendisini yeterli şekilde yetiştirebilirse en önemli materyal öğretmen olacaktır. Bunun yanında slaytlar, bilgisayar, internet önemlidir.” (6E)

Öğretmen adayları Türkçe derslerinde hazırlık çalışmalarında video, fotoğraf gibi görsellerden yararlanarak derse dikkati yoğunlaştırabileceklerini düşünmektedirler. Sunumlar yaparak, gazete gibi basın yayın araçlarından yararlanarak dersi daha etkili anlatabileceklerini belirtmişlerdir. Bir öğretmen adayı ise en önemli görsel materyalin öğretmenin kendisi olduğuna dikkat çekmiştir. Zira öğretmen tutumuyla, davranışlarıyla, giyimiyle öğrencilere örnek olmaktadır.

Türkçe Derslerinde Fotoğraf, Grafik, Tablo ve Diğer Görsellerin Yeri

İlkokul yıllarında metinlerin anlaşılması için kullanılan resimlerden, daha sonra yaratıcı düşünmeyi geliştirecek video kullanımına kadar, görsel okuryazarlık Türkçe derslerinde önemli bir işleve sahiptir. Binlerce kelimeyle açıklamakta zorlandığımız sözler, tek bir resimle bazen kolayca ifade edilebilmektedir. Öğretmen adaylarının açıklamalarına göre de, Türkçe derslerinde resimler, videolar sık sık kullanılabilir.

“Rastlantısal olarak çekilen fotoğraflar dersimizde aktif olarak kullanılabilir. Normal bir olay, rastgele çekilmiş bir fotoğraf bile derse malzeme olabilir.” (1E)

“Örneğin duygu ve hayaller temasında herhangi bir ressamın resmini gösterip onları yorumlayabilirim. Onun dışında video izletebilirim. Grafik yorumlatma pek bize uymuyor.” (2K)

“Bir metne hazırlık çalışması yaparken, gazeteden bir şeyler kesip gösterebilirim. Hazırlık çalışması yaparken onunla ilgili düşüncelerini alabilirim çocukların.” (3K)

Öğretmen adayları, bir fotoğrafın yorumunu yaparken, öğrencilerin yaratıcı düşüncelerinin gelişeceğine dikkat çekmişlerdir. Günümüz teknoloji çağıdır ve derslerde videolar kullanılarak gerçek hayatla iç içe öğrenme gerçekleştirilmektedir. Türkçe derslerinde de video kullanımına yer verilmesi öğrencilerin metinleri daha iyi anlamasını kolaylaştıracaktır.

“Fotoğraf yorumlatmak aslında Türkçe derslerinde kullanmamız gereken bir şeydir. Yaratıcı düşünme, gördüğünü anlatma kabiliyetini geliştirme için fotoğraf yorumlatmayı kullanabiliriz. Videoları derse yardımcı kaynak olarak kullanabiliriz. Videoları anlamlı bir metin gibi kullanabiliriz. Nasıl ki güdümlü konuşma yaptırabiliyorsak, metinle videoyu belirli bir yere kadar izlettirip, tamamlatabiliriz konuşma olarak veya yazma olarak. Bundan sonra ne olacak diye.”(4E)

“Doğa ve evren temasındayız diyelim. Hazırlık çalışmalarında yaz mevsimine ait, çeşitli fotoğraflar getirebiliriz. Bu fotoğraflardan hareketle çocukları konuşturabiliriz. Hazırlık çalışmasında bu şekilde kullanılabilir ya da bir video izletebiliriz. O videodan hareketle hazırlık aşamasını sürdürürüz.” (5K)

“Öğrencilerin konuşma becerilerini geliştirmek isterken, fotoğraf, grafik gibi şeyler gösterilip, öğrencilerin bu resimlerden neler anladıkları sorulabilir. Konuşma becerilerini ölçmek açısından da önemlidir.” (6E)

Öğretmen adayları Türkçe derslerinde grafik yorumlatmanın pek kullanılmadığını belirtirken, fotoğraf, video gibi görsellerden özellikle hazırlık çalışmalarında yararlanılabileceğini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte, doğa ve evren temasında ya da duygu ve hayaller teması işlenirken konuyla ilgili fotoğrafların, resimlerin öğrenciler tarafından yorumlanabileceğini düşünmektedirler. Böylece konuşma becerisinin geliştirilmesinde de görsel okuryazarlıkla ilgili etkinlikler faydalı olacaktır.

Türkçe Öğretmeni Adaylarının Görsel Okuryazarlıkla İlgili Tecrübeleri

Öğretmen adayları görsel okuryazarlık becerisini kullanarak etkinlikler hazırlayacak olurlarsa ilerde bu konuda kendilerini yeterli hissedebileceklerdir. Araştırmamıza katılan öğrenciler, derslerde sunum hazırlayarak konuları anlattıklarını, ancak sunum hazırlamanın da incelikleri olduğunu anlatmışlardır. Onlara göre; sunum hazırlamak demek; söyleyecekleri her şeyi slaytlara yazmak demek değildir. Daha çok resimlere yer verilmeli ve daha az yazı gösterilmelidir.

Zira konuşurken, kendileri de bilgilerin çoğunu sözel olarak öğrencilere aktarabileceklerdir.

“ Power point sunumu yapıyor, ama bunun çok fazla faydalı olduğunu sanmıyorum. Sonuçta orada göreceğimiz şeylerle onların anlattıkları şeylerin farklı olması lazım. Görsel olarak anlattıkları şeyleri desteklemeleri lazım. Fakat arkadaşlar direk yazıp oradan okudukları için bu bir anlam ifade etmiyor. Onun yerine en azından görsel şeyleri koyup anlatımı kendilerinin yapmasını tercih ederdim.” (3K)

“Sunumlar yaptık. Sunumlar yaptığımızda çok fazla resimlerle, grafiklerle veya videolarla süsleme olanağımız olmuyordu. Bu da çok yararlı olmuyor, düz okumakla olmuyor. Düz anlatım daha da etkili olabilir bizim yaptıklarımızdan.” (1E)

“Üniversitedeyken yaptık tabii, çok fazla yaptık. Hiçbir sıkıntı olmadı. Soru-cevap şeklinde yine anlamadığımız yerlere geri dönüp bakabiliyorduk. Ama ben bunu hiç okul esnasında, okulda öğrencilere yapmadım. Şu an stajda olduğum okulda da zaten hiç böyle bir etkinlik yok. Nasıl olur, nasıl gider, nasıl bir sorunla karşılaşırım onu kestiremiyorum şuanda. Onu öğretmen olduğumda kendim göreceğim.” (2K)

“Çalışma şuanda yapıyoruz. Gayet zevk alarak yaptığım bir iş. Sınıfta uygulama şansım olmadı. Yalnız yaptığımız projeleri şuanda hocamız beğendi. Uygulanabilecek nitelikte olduğunu söyledi. Zorlukları ise, sonuçta sürekli reklamlar üzerinden gittiği için, kitle iletişim araçları şuanda. Taraflı davranmaya yöneltebilir insanları.” (4E)

Görsellerle ders anlatma konusunda kimi öğretmen adayları hiç zorluk çekmediklerini belirtmişlerdir. Bazı öğretmen adayları ise günümüzde çok fazla görsel mevcut olduğu için, bunların arasından iyi olanlarını ve dersin konusuna uygun olanları seçmenin hiç de kolay bir iş olmadığı görüşündedirler.

“Kitap inceleme dersimiz vardı. Biz de bir metin bulduk ve metne dair hazırlık çalışmaları, kelime çalışmaları, metin anlama soruları hazırladık. Bir sürü etkinlik oluşturduk. Tıpkı bir kitaptaki metni oluşturduk biz de. Bu çalışmaları yaparken, görsel bulmak zor bir iş. Sonuçta birçok şey var. Google'a yazdığımızda bir sürü resim çıkıyor karşınıza. Fakat o resimlerden hangisini seçeceğiniz konusunda gerçekten bocalıyorsunuz ve bu konuda çok, işin en basit kısmı buymuş gibi gözüküyor ilk başta. Bir sürü seçenek var.” (5K)

“Evet hep slaytla oluyor zaten. Dediğim gibi zaten en önemlisi öğretmen olduğu için, her zaman yapabiliyoruz bunu. Zorluklarla şu ana kadar hiç

karşılaşmadım. Faydalı oluyor, çünkü sadece kuru bir anlatım, öğretmenin kuru bir anlatımı etkili olmuyor.” (6E)

Öğretmen adayları görselleri kullanarak kendi derslerinde sunumlar yapmışlardır. Ancak Milli Eğitim’de staja gittikleri okullarda henüz bu sunumlarla birlikte ders anlatmayı deneme fırsatı bulamadıklarını ifade etmişlerdir. Bazı öğretmen adayları görselleri kullanarak ders anlatmaktansa düz anlatımın daha etkili olabileceğini düşünmektedir. Çünkü sunum hazırlayarak ders anlatanların sadece slaytları okuyup geçtiklerini, bunun da pek faydalı olmadığını düşünmektedirler. Diğer yandan görselleri kullanarak dersin monotonluktan kurtulacağını ve daha etkili bir anlatım olacağını düşünen öğretmen adayları da bulunmaktadır.

Metin İncelemede Görsellerin Kullanımı

Metin incelenirken görsellerin nasıl kullanılabilceği konusunda öğretmen adayları farklı görüşlere sahiptir. Örneğin, bir öğretmen adayı görsellerin her öğrenci tarafından sevilmebileceğini ifade ederken, bir diğeri, ilk okuma-yazma dönemlerinde görsellerin ilgi çekici olabileceğini belirtmiştir. Ancak dikkat edilmesi gereken nokta, görsellerin zaman zaman hayal gücünü olumsuz etkileyebileceğidir. Bu nedenle derslerde görsellerin kullanımına öğretmenlerin özen göstermesi gerekmektedir.

“İlkokul çocuklarına baktığımızda hikâyelerle görseller uyumlu bir şekilde, o seviyedeki öğrencilerin hayal gücününün zayıf olmasından dolayı ve algılamalarından dolayı, görsel öğeler faydalı olabiliyor. Biz de daha çok renklendirip, konuyla ilgili görselleri daha çok seçersek daha faydalı olur ilk aşamalarda. Ama ondan sonraki evrelerde biraz daha görsellerin geri plana itilmesi gerekebilir. Hayal gücünü kısıtlayabilir, zararlı olabilir o yönden.” (1E)

“Aslında herkes görsellikten hoşlanmayabilir. Bazıları resme ilgi duyar, bazıları sesle. Sadece görsel olarak algılamamak lazım bence bir ders işlenirken. Eğer görselliğe ilgi duyan öğrencileriniz varsa, örneğin bir fotoğraf göstererek onu konuşturabiliriz ama o sadece o öğrencinin dikkatini çekebilir. Diğeri de sadece videolar eşliğinde öğrenmeyi sağlayabilir. Kullanılabilir sadece bir araç olarak.” (4E)

“Yine metne uygun fotoğraf göstermek. Metne uygun video izletmek. Metinle ilgili, metinden çıkartabildiğimiz anlamları videolara göre yorumlatmak olabilir.” (2K)

“Öğretmenler hiçbir hazırlık yapmadan gidiyorlar genellikle. Hazırlık yaparak gitmek kesinlikle daha faydalı olacaktır, görsellerden faydalanmak.” (3K)

“Elbette ki, kitap okurken de, hiçbir görsellik yokken de zihnimizde biz onları canlandırıyoruz. Fakat daha netlik oluşturmaya açısından önemli sizin görsel sunmanız. Hem dikkatini vermesi açısından, hem kalıcılığı sağlama açısından, inandırıcılık açısından.” (5K)

“Hazırlık çalışmasında yapılması gerekiyor tabii ki görsel sunu. Ders sırasında da konuya göre, değişik materyaller sunulabilir, görsel sunular kullanılabilir.” (6E)

Metne uygun fotoğraf göstermenin, video izletmenin önemine değinen öğretmen adaylarından bazıları, görsellerden yararlanmanın amaç değil araç olması gerektiğini düşünmektedir. Sürekli dersi görsellerle işlemenin bir anlam ifade etmediğini, gerektiği yerde gerektiği kadarıyla görsellere yer verilmesi gerektiğine dikkat çekmektedirler. Aynı zamanda çok fazla görsel kullanmak öğrencilerin hayal gücünü kısıtlayabilecektir. Bununla birlikte, dersin görsellerle birlikte işlenmesinin öğrenmede kalıcılığı, inandırıcılığı ve etkililiği sağlaması açısından önemli olduğunu düşünen öğretmen adayları da bulunmaktadır.

Reklamlar ve Görsel Okuryazarlık

Reklamcılık görsellerin çok kullanıldığı ve insanları etkileyerek, yaşamlarını da şekillendiren bir alandır. Türkçe öğretmeni adaylarına reklamların bilinçaltımıza ilettiği mesajların her zaman için doğru olup olmadığı konusundaki görüşlerini sordüğümüzda aldığımız yanıtlar aşağıdaki şekilde olmuştur:

“Reklamlarda gördüğümüz bir olay, karşılaştığımız bir durum günlük hayatımızı şekillendirebiliyor. Şöyle bir olgu var, bu reklamlarda çıktı. Bu daha iyidir. Reklamda çıkan daha iyidir anlayışı oluyor. Duyulmuşluk veya görülmüşlük daha etkili oluyor. Hayatımızı daha çok şekillendiriyor. Hiç duyulmamış bir marka, reklamı olmamış bir marka tercih edilmezken, daha kalitesiz olan ama reklamı olan daha çok tercih ediliyor.”(1E)

“Reklamlar her zaman olumlu sonuçlar doğurmuyor. Ama genel olarak iyi diye düşünüyorum. Mesela, herhangi bir şey tanıtılıyor. O karşıdaki, çocuk olarak görüyorum onu, izleyen çocuk onu elde edemeyince bu çocukta kötü şeyler doğurabilir.” (2K)

Öğretmen adaylarının ortak düşüncesi, reklamların amacının insanlara her zaman doğruyu iletmek olmadığıdır. Burada amaç, istenen düşünceleri kişinin algılamasını sağlamaktır. Dolayısıyla da reklamlar insanları etkileyecek şekilde tasarlanmakta, görseller bilinçaltımıza çeşitli mesajlar iletmektedir. Bu durum da görsellerin ne derece etkili olduğunun kanıtıdır.

“Reklamların gizli mesajları da var aslında. Biz bunu ister istemez algılıyoruz ama farkında değiliz. Ama açık mesajları da var direk söylenenler. Yanlışlar olduğunu düşünüyorum kesinlikle, yani hepsinin doğru bir şekilde iletildiğini sanmıyorum.” (3K)

“Reklamların amacı sana doğru mesajı vermek değildir öncelikle. Reklamın amacı sana o ürünü tanıtmaktır. O ürünün propagandasını yapmaktır. Burada uzman görüşlerini öne sürerler, yalnız o uzmanlar da yine kendilerindedir. Ben hiçbir reklamda A ürününü tanıtan uzmanın o ürünün kötü yönlerini söylediğini görmedim.” (4E)

“Tabii ki her zaman doğru mesajlar değil. Mesela bir diş macunu reklamını ele alalım. Orada beyaz önlük giymiş bir adam var ve diş hekimi sıfatıyla bize bir şeyler söylüyor. Fakat bunu nasıl kanıtlayabiliriz ki? Belki yoldan geçen birini aldılar ve orada oynattılar. Ama buna inanmamız bekleniyor bizden. İşte sorgulamazsak, direk bize verilenleri kabul edersek aslında birçok konuda yanlış yönlendirilmiş oluyoruz.” (5K)

“Bizim açımızdan tabii ki değildir. Bu reklamcıların kendi işleri doğrultusunda yaptıkları propagandadır.” (6E)

Türkçe öğretmeni adaylarının hepsi reklamların her zaman için doğruyu ve gerçekleri yansıtmadığı görüşündedirler. Reklamcılar kendi ürünlerini tanıtırken, o ürünün en güzel taraflarını bize göstermeye çalışmaktadır. Yaşamımızı yönlendiren reklamların bize ilettiği gizli mesajları doğru anlayabilmek için görsel okuryazarlık becerisinin gelişmiş olması gerekmektedir. Bize verilen mesajları sorgulamazsak, birçok konuda yanlış yönlendirilebiliriz.

Gelecekte Türkçe Eğitiminde Görsel Okuryazarlık

Görsel okuryazarlık teknolojinin gelişmesiyle birlikte şekillenmeye ve gelişmeye başlamıştır. Bundan sonra zaman geçtikçe kullandığımız iletişim araçları, günlük yaşantımızdaki değişim ve internet dünyasıyla birlikte görsel okuryazarlığa olan ihtiyacımız daha da artacak gibi gözükmektedir. Öğretmen adaylarına bu konuyla ilgili görüşlerini sorduğumuzda aşağıdaki düşünceleri ifade etmişlerdir:

“Üç boyutlu olarak da görsellerden yararlanılabilir. Görsel olarak diğer başka yerlerden insanlarla birebir görüşme sağlanabilir. Anında konuyla uzman kişilerle görsel olarak bilgi alınabilir. Mesela şu an e-kitap uygulaması çok yaygın olarak kullanılmıyor. Ama ilerleyen dönemlerde e-kitaplarda görsellere ağırlık verilebilir. Kitaptan bir bölüm yazılıken okurken üstte de bir video olabilir.” (1E)

“Gelecekte tabii ki okuldaki imkânlar arttıkça görsel okuryazarlık da okullarımızda artacak. Her sınıfta bilgisayar olması, projeksiyon aletinin olması, yine bunun dışında öğretmenin kattığı çaba bu en önemlisi.” (2K)

“Daha çok olacağını düşünüyorum, eğer sağlıklı bir ilerleme kaydedilirse. Daha çok olması, daha faydalı olacaktır kesinlikle. Bilinçli olarak faydalanılmaya çalışılırsa.” (3K)

“Eğitim öğretim programıyla sınıflara tablet bilgisayarların dağıtılması, bütün sınıflara projeksiyonların bağlanması, aslında şuanda tam geleceğe adım atmışız, adım atmak üzereyiz diyebilirim. Bunlar daha çok hayatımıza girecek. Görsel okuryazarlık daha çok kullanılacak.” (4E)

“Bence daha çok artar ki böyle olması gerektiğine inanıyorum. Şimdi yapılandırmacılık sistemi de buna zaten çok uygun. Katman metinler artık kullanılacak. Düz metinler yerine, video metinleri. Daha farklı şeyler kullanılmaya başlanılacak artık. Bu gelişen teknolojiyle birlikte görselliğin çok artacağını düşünüyorum. Bunun da çok yararlı olacağına inanıyorum.” (5K)

“Görsellik derken, facebook, twitter değil de, slaytlar olsun, öğrencilerin daha çok ilgisini çekebilecek şeyler olsun. Görselliğe bu açıdan bakıyorum. Eskiden insanlar sitelerde yaşarlardı, sonra şehirlerde yaşamaya başladılar. Şuanda, günümüzde internette yaşıyorlar. Bu artarak devam edecek. Bu teknoloji devam edecek. Ama bilinçli kullanmak gerekiyor. Yapmacılıktan uzakta kullanılması gerekiyor.” (6E)

Yaşadığımız dönemde, hemen hemen her okulda derslerde projeksiyon kullanıldığına, video ve resimlerle derslerin işlendiğine tanık oluyoruz. Bu durum derslerin eğlenceli geçmesine zemin hazırlarken, öğrencilerin birçok duyusuna aynı anda hitap etmeyi başarması açısından da takdir edilecek bir durumdur. Ancak, elbette ki görsellerin hayatımızı olumlu etkilemesi, bizim teknolojiyi doğru şekilde kullanmayı öğrenmemize ve görsel okuryazarlık becerisini kazanmamıza bağlıdır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Tüzel (2013: 693)'in “iletişim sürecinde, görsel mesajlardan anlam üretebilme ve bilinçli görsel mesajlar oluşturabilme becerisi” olarak tanımladığı görsel okuryazarlık becerisi XXI. yüzyılda giderek önem kazanmakta ve dil becerileri içerisindeki yerini almaktadır. Öğretmen adaylarının görsel okuryazarlıkla ilgili görüşlerinin alındığı bu araştırmanın sonuçlarına göre; Türkçe Öğretmeni adayları görsel okuryazarlığın derslerde kullanımının gerekli olduğunu düşünmektedirler. Ancak dersin tamamında değil, gerekli olduğu yerlerde görseller kullanılmalıdır. Bazan görsellerin amaç haline geldiğini belirten katılımcılar, derste

kullanılan görsel materyalin bir araç olması gerektiği ve amaçlarla yer değiştirecek kadar görsel yükleme yapılmaması gerektiğini belirtmişlerdir.

Görsel okuryazarlıkla ilgili 2001 yılında yapılmış olan “Designing Online Learning Materials” adlı çalışmada, internet üzerindeki web sayfalarındaki görsel tasarımlar ve elektronik kaynaklardaki tasarımlar incelenmiştir. Katılımcılardan alınan görüşler araştırmamızın sonuçlarıyla benzer şekildedir. Görsellerin insanların dikkatini daha çok çektiğini ve böylece yaratıcılığı geliştirdiğini ve çalışmalarını daha az sıkıcı hale getirdiğini belirtmişlerdir (Sims, O’Lerry, Cook ve Butland, 2002).

Türkçe öğretmeni adayları derslerinde görsel okuryazarlıkla ilgili çalışmalar yaptıklarını ifade etmişlerdir. Ancak henüz bir okulda bu etkinlikleri deneme fırsatını bulamadıklarını belirtmişlerdir. Dolayısıyla da ancak öğretmenliğe başladıklarında bu konuda yeterli olup olmadıklarını anlayabileceklerini düşünmektedirler.

Şahin, Kurudayıoğlu ve Çelik (2013)’in yapmış olduğu Türkçe öğretmeni adaylarının görsel okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesine yönelik olan çalışmanın sonuçları bizim çalışmamızın sonucunu destekler niteliktedir. Bu araştırmaya göre; öğretmen adaylarının görsel okuryazarlıkla ilgili aldıkları eğitimle görsel okuryazarlığa yönelik düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur. Alınan eğitimin görsel okuryazarlık becerisini geliştirmeye yeteri kadar katkısı olmadığı görülmektedir. Bizim çalışmamızda da öğretmen adayları sadece son sınıflarda alınan “Medya Okuryazarlığı” dersinde bu beceriye yönelik etkinlikler yapabildiklerini ifade etmişlerdir. Bu da yeterli görülmemektedir.

Brill, Kim ve Branch (2007) yaptıkları araştırmada görsel okuryazarlığın bir ihtiyaç olup olmadığı konusuna değinmişlerdir. Katılımcılardan bir kişi görsellerin anlatmak istediklerimizi kısa ve inandırıcı bir şekilde anlatmamızı sağladığı için bir ihtiyaç olduğunu düşünmektedir. Başka bir katılımcı ise görsel okuryazarlığın anlatmakta zorlanılan konuların daha iyi anlaşılmasını sağlaması nedeniyle önemli olduğunu belirtmiştir. Görsel okuryazarlığın gelecekte kullanımının artarak devam edeceğini düşünen öğretmen adayları, video, fotoğraf, resim gibi görsellerin kullanımının yaygınlaşacağına dikkat çekmişlerdir.

ÖNERİLER

Araştırmadan elde edilen sonuçlara bağlı olarak şu önerilerde bulunmak mümkündür:

1. Türkçe Öğretmeni adaylarının görsel okuryazarlıkla ilgili olarak daha çok uygulamalı çalışmalar yapmaları sağlanabilir. Aynı zamanda bu uygulamaları okul ortamında gerçekleştirmeleri için de uygun olanaklar oluşturulmalıdır.
2. Görsel okuryazarlık becerisi konusunda yapılan çalışmalar henüz yeterli değildir. Bu konuda yapılacak araştırmaların sayısının ülkemizde artması, eksiklerin tespiti ve telafisi için önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Akçam, H. K. (2006). *Görsel okumanın ilköğretim 5. Sınıf bilgi verici metinlerde anlam kurmaya etkisi*. Ankara: Ankara Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
- Blanck, H. (2000). *Antikçağda Kitap*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Brill, M.J., Kim, D., Branch, R. M. (2007). Visual literacy defined-The results of Delphi Study: Can IVLA (Operationally) Define Visual Literacy?, *Journal of Visual Literacy*, 27(1), 47-60.
- Creswell, J. W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among the five traditions*. Thousand Oaks: Sage.
- Debes, J. (1969). "What Is 'Visual Literacy?'" , *International Visual Literacy Association*, İnternet'ten 20 Aralık 2012'de <http://www.ivla.org/drupal2/content/what-visual-literacy> adresinden alınmıştır.
- Glesne, C. (1999). *Becoming qualitative researchers: An introduction (2. Basım)*. New York: Longman.
- Goin, P. (2001). Visual literacy, *Geographical Revie*, 1 (2), 363-369.
- Golubieski, M. R. (2003). *Teaching for visual literacy: Critically deconstructing the visual within a democratic education*. USA: Miami University, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Hodes, L. C. (1998). Understanding visual literacy through visual information procesing, *Journal of Visual Literacy*, Autumn, 2 (18), 131-136.
- IVLA. (2014). *What is "Visual Literacy?"*. <http://www.ivla.org/drupal2/content/what-visual-literacy>
- İpek, İ. (2003). Bilgisayarlar, görsel tasarım ve görsel öğrenme stratejileri, *The Turkish Online Journal of Educational Technology – TOJET*, 2, (3), 68-75.
- Kiper, A., Arslan, S., Kıyıcı, M. ve Akgün, E.Ö. (2012), Visual literacy scale: the study of validity and reliability, *The Online Journal of New Horizons in Education*, 73-83.
- Köksal, H. (2003). Görsel okuryazarlık ve renklerin öğrenmeye etkisi, *Çoluk Çocuk Aylık Anne Baba Eğitimci Dergisi*, (25), 18-20.
- Kuvvetli, E. (2008). *Görsel okumanın ortaöğretim öğrencilerinin fiziki başarılarına etkisinin araştırılması*. Ankara: Ankara Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Lincoln, Y. S. (1985). The substance of the emergent paradigm: Implications for researchers. Y. S. Lincoln (ed.) *Organizational theory and inquiry: The paradigm revolution* içinde (137-160). Beverly Hills: Sage.
- Manguel, A. (2004). *Okumanın Tarihi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Merriam, S. B. (1998). *Qualitative research and case study applications in education: Revised and expanded from case study research in education*. San Francisco: Jossey-Bass.

- Sims, E., O’Leary, R., Cook, J. Ve Butland, G. (2002). Visual literacy: What is it and do we need it to use learning Technologies effectively? Document from at 2002 ASCILITE Conference.
- Şahin,Ç., Kurudayıoğlu, M., Çelik, G. (2013). Türkçe öğretmeni adaylarının görsel okuryazarlıkları üzerine bir araştırma, *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(1), 129-144.
- Topçu, Y.G. (2012). “Anlatı Biçim İlişisine Neoformalist Bir Yaklaşım: Yazı-Tura Örneği”, *İletişim Bilimlerinde Araştırma Yöntemleri Görsel Metin Çözümleme*, Editör: Özlem Güllüoğlu, Ankara: Ütopya Yayınları.
- Tüzel, S. (2010) Görsel Okuryazarlık. *Türklük Bilimi Araştırmaları (Türkçe Öğretimi Özel Sayısı)* (27): 691-705.
- Yıldırım A. ve Şimşek H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yin, R. K. (1994). *Case study research: Design and Methods* (2. Baskı) Thousand Oaks: Sage.